

BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ SATIN ALMA TERCİHLERİNİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ¹

İbrahim YEMEZ²

Mehmet Şükrü AKDOĞAN³

Özet

Bireysel emeklilik sistemi, bireylerin çalışırken yaşadığı refahın emeklilik dönemlerinde sürdürülmesini amaçlayan, katılımın isteğe bağlı olduğu, bireylerin tasarruflarını aylık katkı payı şeklinde çeşitli fonlarda değerlendirerek, emeklilik döneminde ek bir gelir kaynağı yaratan ve kamu-özel sektör işbirliğine dayanan bir sistemdir. Bu bağlamda bu çalışmada tüketicilerin bireysel emeklilik sistemi satın alma niyeti ve satın alma davranışlarının demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçla Sivas ili şehir merkezinde yaşayan, kolayda örnekleme yoluyla belirlenmiş 18 yaşından büyük, 430 banka müşterisiyle, yüz yüze anket yöntemiyle veriler toplanmıştır. Verilere Bağımsız Örneklemeler T Testi ve Tek Yönlü ANOVA uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre tüketicilerin bireysel emeklilik satın alma niyeti banka türü ve aracı türüne göre, satın alma davranışları ise aylık gelir, meslek türü, banka türü, aracı türü ve BES sahipliğine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. İç tutarlık analizinde ise ölçeğin tamamının Cronbach α katsayısı 0,884 bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bireysel Emeklilik Sistemi, Satın Alma Davranışı, T Testi, F Testi.

Investigation of The Purchasing Preferences of Individual Pension System For Demographic Variables

Abstract

The individual pension system is a system that aims to maintain the welfare of individuals during their retirement, is voluntary, participates in various funds in the form of monthly contributions, and creates an additional source of income during retirement and is based on public-private cooperation. In this context, in this study, it is examined whether consumer individual pension purchase intention and purchasing behaviors differ according to demographic characteristics. For this purpose, data were collected by face-to-face survey method with 430 bank customers living in the city center of Sivas province, easily identified by sampling. Independent Samples T Test and One-Way ANOVA were applied to the data. According to the results of the analysis, consumer retirement purchase intention is differentiated according to the type of bank and the type of brokerage, and the purchasing behavior shows a statistically significant difference according to monthly income, type of profession, type of bank, type of broker and type of IPS. In the internal consistency analysis Cronbach α coefficient of the whole scale was 0.884.

Key Words: Individual Pension System, Purchasing Behavior, T Test, F Test.

GİRİŞ

Emeklilik sistemlerinin yapısı, ülkelerin politik düşünce dünyaları, sahip oldukları kültürel özellikler, bireysel sorumluluk, aile, işveren, sermaye piyasaları ve hükümetler açısından çeşitlilik gösterebilmektedir (Turner 2001:akt; Güneş 2015: 24). Bununla birlikte tüm dünyada

¹ Bu çalışma, birinci yazarın Prof. Dr. M. Şükrü AKDOĞAN' ın danışmanlığında hazırladığı "Dini Değerlerin Tüketicilerin Satın Alma Davranışına Etkisi: Bireysel Emeklilik Sistemi Üzerine Sivas İlinde Bir Uygulama" adlı doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

² Dr. Arş. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, ibrahimyemez@cumhuriyet.edu.tr

³ Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, akdogans@erciyes.edu.tr

uygulanmakta olan emeklilik sistemlerinin nihai amacının da bireylere yeterli, güvenli, ekonomik, sürdürülebilir ve sağlam bir emeklilik geliri sağlamak olduğu bilinmektedir. Emeklilik sistemleri bu temel işlevlerini eskisi kadar iyi bir şekilde yerine getiremedikleri takdirde sistemin tekrar gözden geçirilerek, değişen ekonomik ve sosyal koşullara uygun bir şekilde revize edilmesi gerekmektedir (Güneş, 2015:24).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde teknolojik ilerlemelerin sonucu olarak meydana gelen kültürel ve sosyal değişimler, çalışma hayatına katılan iş gücü oranındaki artış vb. durumlar sosyal güvenlik sistemleri üzerindeki yüklerin artmasına ve bunun sonucu olarak da bazı problemlerin yaşanmasına sebep olmaktadır. Buna ek olarak kayıt dışı istihdamın genel olarak yüksekliliği ve piyasa ekonomisindeki değişimlere dayalı olarak sosyal güvenlik kuruluşlarının finansman bakımından ekonomi üzerinde ağır bir yük oluşturması gibi ekonomik değişimler, emekliliğin finanse edilmesi konusunun yeniden yapılandırılmasını kaçınılmaz bir zorunluluğa dönüştürmektedir (Altıntaş, 2009:152; Daykin, 2004:2-3). Ayrıca dünya nüfusunun giderek yaşlanması ve bu durumun ülkelerin ekonomik kalkınma ve sosyal güvenlik programlarındaki sürdürülebilir mali dengenin sağlanması amacını tehdit etmesi durumu ulusal emeklilik sistemlerinin yenilenmesi gerekliliğini artırmıştır (Gutierrez, 2001:1-2).

Çok ayaklı emeklilik reformu, eski sistemde uygulanan tek ayaklı sosyal güvenlik sisteminden farklı olarak, devlet sigorta programlarının ve özel emeklilik kuruluşlarının vermiş olduğu hizmetleri de içerdiğinden ötürü sosyal güvenlik anlamında yeni bir paradigmayı temsil etmektedir. Bu paradigmanın ayırıcı özelliği sosyal güvenlik anlamında sadece devleti değil aynı zamanda özel sektörü de temsil etmesidir yani özel sektörü de kapsam içerisine almasıdır (Orenstein, 2003; akt: Güneş, 2015:25). Sistemin çok ayaklı bir yapıya dönüştürülmesi sonucunda özel emeklilik kuruluşları tarafından verilen bireysel emeklilik hizmetlerinde bir artış yaşanmıştır. 1980'li yıllardan beri yaygın bir şekilde kullanılmakta olan Bireysel Emeklilik Sistemi, özel emeklilik kuruluşları tarafından verilen hizmetlerin en önemli ögesini oluşturmaktadır.

I. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Bireysel Emeklilik Sistemi'nin getirilmesindeki amaç; kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak, bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik döneminde ek bir gelir sağlanarak refah düzeylerinin yükseltilmesi, ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulmasını teminen, gönüllü katılıma dayalı ve belirlenmiş katkı esasına göre oluşturulan bireysel emeklilik sisteminin düzenlenmesi ve denetlenmesidir (Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, 2001 md: 1).

Bireysel emeklilik sistemi, mevcut kamu emeklilik sisteminin bir tamamlayıcısı olarak kurulmuş, gönüllü olarak katılım ve belirlenmiş bir katkı payı esasına dayanan, katılımcıların birikimlerinin tamamıyla bireysel hesaplarda takip edildiği üçüncü sütun bir özel emeklilik sistemidir. Temel amacı bireylerin aktif çalışma hayatları boyunca yaptıkları tasarrufları, emeklilik yatırım fonlarından olan uzun vadeli yatırımlara yönlendirerek, çalıştıkları dönemdeki refah seviyesinin emeklilik dönemlerinde de sürmesini sağlamaktır. Bununla birlikte iç tasarrufların artırılması, ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulması da ilgili Kanunun gerekçesinde sistemin amaçları arasında sayılmaktadır (Yazıcı, 2015:77).

Zorunlu kamu sosyal güvenlik kurumlarının sağladığı güvenceye ek olarak özel sigorta tekniği kullanılarak bireylerin yaşlılık riskini kendi tasarruflarıyla güvence altına almak, bireysel emeklilik sisteminin amaçlarından bir diğeridir. Bireylerin bu tasarruflarıyla sağlanan sosyal amacın yanı sıra biriken fonlarla oluşacak sermayenin yatırıma yönlendirilmesi ile de ekonomik amaç da gerçekleştirilmektedir (Güzel ve Okur, 2004:611).

Özellikle ülkemizde olmak üzere tüm dünyada mevcut olan sosyal güvenlik sistemleri bireyler için yeterli değildir. Bireyler aktif çalışma hayatlarında sahip oldukları refah düzeylerini emeklilik dönemlerinde de devam ettirmek istemektedirler. Ancak sadece devletin sağladığı imkânlarla bu mümkün olamamaktadır. Dolayısıyla hükümetlerin büyük destek verdikleri özel emeklilik sistemleri oluşturulmuş ve bireyler, hükümetlerin oluşturdukları devlet katkısı, vergi indirim gibi uygulamalarla “devletin vatandaşlarına sağladığı sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak düzenlenen” özel emeklilik sistemlerine yönlendirilmekte ve bu sistemlere katılmaya teşvik edilmektedir (Elbil, 2015:63).

Bireysel emeklilik sistemi Türkiye’de 2001 yılında çıkarılan Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile alt yapısı hazırlanarak 27 Ekim 2003 yılında fiilen uygulanmaya başlanmıştır. Toplam katılımcı sayısı incelendiğinde sistemin ilk uygulandığı yıl olan 2003 yılında 15.245 kişi sisteme katılım göstermiştir. Daha sonra sırayla 2004 yılında 314.257 kişi, 2005 yılında 672.696 kişi, 2006 yılında 1.073.650 kişi, 2007 yılında 1.457.704 kişi, 2008 yılında 1.745.354 kişi ve 2009 yılında 1.988.322 kişi sisteme katılım gerçekleştirmiştir (Apak ve Taşçıyan, 2010:124).

1 Ocak 2013 yılı itibariyle devlet, bireysel emeklilik sistemine katılımı teşvik etmek amacıyla yatırılan katkı payı tutarının %25’i oranında destek vermeye başlamıştır. Verilen bu katkı payı desteği ile katılımcı sayısı daha hızlı bir şekilde artış göstererek 2013 yılında yaklaşık 4,2 Milyona ulaşmıştır. Toplanan fon büyüklüğü ise %30’a yakın bir artış göstererek 25 Milyar TL’yi aşmıştır (Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2013: 7). 2016 yılı itibariyle sistemdeki toplam katılımcı sayısı, önceki yıla göre, 600 bin artış göstererek 6 Milyon 625 Bin kişiye ulaşmıştır. Ayrıca katılımcılara ait fon tutarları toplamı, devlet katkısı dâhil, yaklaşık olarak 48 Milyar TL’den 61 Milyar TL dolaylarına ulaşarak bir yıl içerisinde 13 Milyar TL artış göstermiştir (Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu, 2016:7).

Bütün bu yeni uygulamalar ve değişikliklerle birlikte 2017 yılı için bireysel emeklilik sistemine bakıldığında; sistemdeki katılımcı sayısının 6.692.018 kişi olduğu, katılımcıların toplam fon büyüklüğünün 70.927.219.286 TL olduğu ve devlet katkısı tutarının ise 10.516.551.355 TL olduğu görülmektedir. Ayrıca 2017 yılı içerisinde 72.455 kişinin bireysel emeklilik sisteminde emekli olmaya hak kazandığı ve hâlihazırda aktif olarak 18 özel bireysel emeklilik şirketinin de faaliyetini sürdürdüğü görülmektedir (http://web2.egm.org.tr/webegm2/chart/besgosterge/wg_sirketview_tablolu.asp?raportip=10).

Görüldüğü gibi sistem Türkiye’de uygulanmaya başladığı günden beri sisteme katılan bireylerin sayısı sürekli olarak bir artış göstermiştir. Devlet teşvikinin getirilmesiyle de birlikte sisteme olan talep artmış ve tüketiciler bireysel emeklilik satın alarak tasarruflarını sistem üzerinden değerlendirmeye başlamışlardır.

II. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Bireysel emeklilik sistemiyle ilgili literatürde çok fazla çalışmaya rastlanmıştır. Ancak bu çalışmaların çoğu bireysel emekliliği ekonomik ve finansal olarak ele alan çalışmalardır. Bireysel emeklilik sistemini pazarlama açısından ele alan çalışmalar ise aşağıdaki gibidir;

Kaydu (2006) çalışmasında Antalya ve Isparta’da bireysel emeklilik sistemine katılan bireylerin profillerinin farklı olup olmadığını incelemiştir. Buna göre sisteme katılan bireylerin çoğunlukla düşük gelir grubundan kişiler olduğu, sisteme katılma konusunda bu gruptaki bireylerin yüksek gelir grubundakilere göre daha istahlı oldukları bulunmuştur. Ayrıca daha çok, ekonomik bağımsızlığını kazanmış kişilerin sisteme katılmayı tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır.

Elveren ve Sara (2007) Türkiye’de bireysel emeklilik sistemine katılan bireyleri cinsiyetleri açısından ele aldıkları çalışmada kadınların erkeklerden daha düşük katılım payı ödediğini ve bunun da erkeklerden daha düşük ücret almalarından kaynaklandığını bulmuşlardır.

Şahin vd. (2010) cinsiyet ile bireysel emeklilikte ödenen katkı payı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada yaş, gelir ve eğitim düzeyi arttıkça katılımcıların katkı paylarında da artış olduğunu bulmuşlardır.

Güneş (2015) bireylerin bireysel emeklilik sistemine yönelik tutum ve davranışları incelediği yüksek lisans tezinde, bireysel emeklilik sistemine dâhil olma durumu, bireysel emeklilik sistemine katılımı etkileyen faktörler, yaşam tarzını planlama süreci, psiko-sosyal planlama süreci ve sağlık planlama süreçleri değerlerinin yüksek olmasının, bireysel emeklilik sistemine katılım oranını arttırdığı ve bu durumun da bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları üzerinde olumlu etkilere sebep olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Orhan (2016) genç tüketicilerin bireysel emeklilik sistemine yönelik algılarının ve tutumlarının belirlenmesi başlığını taşıyan yüksek lisans tezinde, genç tüketiciler tarafından bireysel emeklilik sistemi ve işleyişinin bilindiği tespit etmiştir. Ancak genç tüketicilerin bireysel emeklilik sistemi için gerek devlet gerekse de emeklilik şirketleri aracılığı ile düzenlenen tanıtım kampanyaları ve teşvik uygulamalarını yetersiz gördüğü sonucuna ulaşmıştır.

Çömlekçi ve Gökmen (2017) bireysel emeklilik sistemine katılmada etkili olan faktörleri ve bu faktörlerin katılımcıların demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğinin tespiti amacıyla çalışma yapmıştır. Buna göre bireysel emeklilik sistemine katılmada etkili olan gelecek kaygısı, bilgi düzeyi, uzmanlık düzeyi ve yatırım ve güvence olmak üzere dört faktörün etkili olduğunu ve bu dört faktöründe demografik değişkenlere göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır.

Çakır ve Selvi (2018) bireysel emeklilik şirketlerinin pazarlama sorunlarını ve tüketicilerin bireysel emeklilik sistemi konusuna ilişkin nasıl bir tutum içinde olduklarını tespit etmek amacıyla çalışma yapmıştır. Buna göre Türkiye’de bireysel emekliliğin henüz olgunlaşmadığı, yeterince anlaşılmadığı, gelir düzeyinin bireysel emekliliğe dâhil olmada etkili olduğu, bireysel emeklilikte devlet desteğinin katılıma karar vermede önemli olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca satış sürecinde yeterli alternatiflerin sunulmadığı, bireysel emekliliğin yeterli düzeyde anlatılmadığı, satış hizmetlerinin yetersiz olduğu ve satış baskısının fazla olduğu da diğer bulgular olarak tespit edilmiştir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde çalışmaların çoğunluğunda bireysel emeklilik sistemine katılım konusunda etkili olan faktörlerin neler olduğu ve bu faktörlerin cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, gelir durumu vs. gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Ayrıca cinsiyet değişkeni de özel olarak çalışmalarda incelenmiştir. Bu çalışmada ise cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, gelir durumu ve meslek türü gibi değişkenlere ek olarak diğer çalışmalarda olmayan kişilerin müşterisi olduğu banka türü, bireysel emeklilik yaptırmak istediği aracı kuruluş türü, bireysel emekliliğe sahiplik durumu ve diğer aile bireylerinin de bireysel emekliliğe sahiplik durumu gibi değişkenlerde ele alınmıştır. Dolayısıyla bu çalışma literatüre bu açıdan katkı sağlamaktadır.

III. YÖNTEM

A. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZLERİ

Bu çalışmanın amacını tüketicilerin Bireysel Emeklilik Sistemi satın alma niyeti ve satın alma davranışı değişkenlerinin tüketicilerin demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesi oluşturmaktadır. Çalışmada ilk olarak Bireysel Emeklilik Sistemi Satın Alma Niyeti (BESSN) ve Bireysel Emeklilik Sistemi Satın Alma Davranışı (BESSD) değişkenleri, katılımcıların cinsiyet, medeni durum, müşterisi oldukları banka türü gibi demografik değişkenlere göre karşılaştırılmasında Bağımsız Örneklemeler T Testi ile analiz edilmiştir. Daha sonra aynı değişkenler yaş, eğitim seviyesi, aylık ortalama gelir, meslek türü, bireysel emeklilik yaptırılan aracı türü gibi değişkenlere göre Tek Yönlü Varyans Analizi ile test edilmiştir.

Buna göre araştırmanın hipotezleri şöyledir:

H1a: BESSN cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H1b: BESSD cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H2a: BESSN yaşa göre farklılık göstermektedir.

H2b: BESSD yaşa göre farklılık göstermektedir.

H3a: BESSN eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H3b: BESSD eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H4a: BESSN medeni duruma göre farklılık göstermektedir.

H4b: BESSD medeni duruma göre farklılık göstermektedir.

H5a: BESSN gelir durumuna göre farklılık göstermektedir.

H5b: BESSD gelir durumuna göre farklılık göstermektedir.

H6a: BESSN meslek türüne göre farklılık göstermektedir.

H6b: BESSD meslek türüne göre farklılık göstermektedir.

H7a: BESSN müşterisi olunan banka türüne göre farklılık göstermektedir.

H7b: BESSD müşterisi olunan banka türüne göre farklılık göstermektedir.

H8a: BESSN BES yaptırılmak istenen aracı türüne göre farklılık göstermektedir.

H8b: BESSD BES yaptırılmak istenen aracı türüne göre farklılık göstermektedir.

H9a: BESSN sahip olunan BES sayısına göre farklılık göstermektedir.

H9b: BESSD sahip olunan BES sayısına göre farklılık göstermektedir.

H10a: BESSN diğer aile bireylerinin BES'e sahip olma durumuna göre farklılık göstermektedir.

H10b: BESSD diğer aile bireylerinin BES'e sahip olma durumuna göre farklılık göstermektedir.

B. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini Sivas ilinde yaşayan 18 yaşından büyük her tüketici oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Sivas ili şehir merkezinde yaşayan 18 yaşından büyük, banka müşterisi olan tüketiciler oluşturmaktadır. Sivas ili şehir merkezinde yaşayan ve bankaların aktif müşterisi olan kişi sayısı bilinemediği için araştırmada kullanılacak örneklem sayısına, Baş (2006:44-45)'in $n=t^2pq / d^2$ formülü kullanılarak ulaşılmıştır. Formüle göre örneklem büyüklüğü 384 olarak bulunmuştur.

Veri toplama esnasında her zaman örnek hacminin tamamına ulaşılamaması, anketlerin hatalı ve eksik doldurulması ve bir miktar anketin geri dönmemesi gibi durumlarda göz önüne alınarak örneklem sayısı 450 olarak belirlenmiştir. Ve bunlardan geçerli olan 430 anket ile analizler gerçekleştirilmiştir.

C. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada veri toplama aracı olarak beşli Likert tipi (1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum) 11 adet ifadeden oluşan bir ölçek kullanılmıştır. Anketteki "Satın Alma Niyeti" ve "Satın Alma Davranışı" ile ilgili 11 ifade bizzat araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Bununla birlikte veri toplama aracındaki 6 tane demografik ve 4 tane de bireysel emeklilik sisteminin kullanımına yönelik toplam 10 adet ifade daha vardır. Analizde kullanılacak veriler, bankalardan bireysel emeklilik sistemi almayı

düşünen tüketiciler ile yüz yüze görüşülerek anket doldurma şeklinde toplanmıştır. Bu amaçla 1-30 Mart 2018 tarihleri arasında Sivas'taki katılım ve mevduat bankalarının şubelerinde katılımcılarla görüşme yapılarak, anketler doldurtulmuştur.

Ankette yer alan ifadeler aşağıdaki gibidir:

Bireysel emeklilik satın alma niyeti ifadeleri: Bireysel emeklilik sisteminin faizsiz olması benim için önemlidir, Bireysel emeklilik sistemini katılım bankasından yaptırmak benim için önemlidir, Dinen faizin yasak olması bireysel emeklilik sistemi yaptırmaya kararımı etkiler, Dinen uygunsa bireysel emeklilik sistemi yaptırabilirim. Bireysel emeklilik satın alma davranışı ifadeleri: Dinen uygun olan bir bireysel emeklilik sistemi satın almak isterim, Faiz hassasiyetimden dolayı sadece faizsiz bireysel emeklilik sistemi satın almak isterim, İmkânım olursa sadece faizsiz bireysel emeklilik sistemi satın almak isterim, Katılım bankalarının faizsiz çalışması, onlardan faizsiz bireysel emeklilik sistemi satın alma kararımı etkiler, Faizsiz bireysel emeklilik sistemi yaptırmak için bankalara gidip bilgi alırım, Sadece katılım bankalarından faizsiz bireysel emeklilik sistemi satın almak isterim, Bankaların faizsiz bireysel emeklilik sistemi satması, satın alma niyetimi etkiler.

D. KULLANILAN İSTATİSTİKSEL YÖNTEMLER

Öncelikle elde edilen verilerin normallik varsayımının analizinde Kolmogorov-Smirnov testi dikkate alınmıştır. Daha sonra ise verilerin analizinde Bağımsız Örneklem T Testi ile Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır.

1. Bağımsız Örneklem T Testi

Bağımsız grup t testi her bir alt grup (kız ve erkek grupları gibi) normal dağılım özelliği gösterdiğinde ($n_1 > 30$; $n_2 > 30$) iki aritmetik ortalama arasındaki farkın anlamlılığını test etmede kullanılan parametrik bir tekniktir (<http://mustafaotrar.net/istatistik/bagimsiz-iliskisiz-gruplar-t-testi/>). Bu test, toplumdan birbirinden bağımsız rasgele seçilmiş iki gruptan alınmış n_1 ve n_2 hacimli verilere dayalı hipotezlerin test edilmesini içerir (Özdamar, 2013:273).

2. Tek Yönlü Varyans Analizi

Varyans analizi k bağımsız ya da k bağımlı gruptan elde edilen verilerin grup ortalamalarının ya da işlem ortalamalarının farklılığını test etmede kullanılan bir yöntemdir. Tek yönlü varyans analizi normal dağılım gösteren k toplumdan alınan k bağımsız grup nicel verilerinin analizinde kullanılır. Tek yönlü ANOVA'da, k toplumunun $\mu_1, \mu_2, \dots, \mu_k$ ortalamalı ve ortak varyanslı normal dağılım gösterdiği varsayımı kabul edilerek ortalamalar karşılaştırılır (Özdamar, 2013:293-294).

Ayrıca Tek Yönlü Varyans Analizi sonucunda gruplar arasında bir farklılık olması durumunda, farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) testleri kullanılmıştır. Buna göre grupların varyansları homojen ise Tukey, varyansları homojen değilse Tamhane T2 çoklu karşılaştırma testleri kullanılmıştır.

Tukey testi grup varyanslarının homojen olduğu durumda, Tamhane T2 testi ise grup varyanslarının heterojen olduğu durumda k adet ortalamayı ikili olarak ortak bir hata payıyla eş zamanlı karşılaştıran çoklu karşılaştırma testleridir (Karagöz, 2016:419-421).

Söz konusu istatistiksel tekniklerin uygulanmasında IBM SPSS 22 paket programından yararlanılmıştır.

E. ANALİZ SONUÇLARINA İLİŞKİN BULGULAR

1. Demografik Bulgular

Çalışmada katılımcıların demografik özelliklerini gösteren değişkenler ve bunların frekans dağılımları aşağıdaki Tablo 1'de görüldüğü gibidir.

Tablo 1: Demografik Değişkenlere Ait Frekans Tablosu

Yaş	Frekans	Yüzde(%)	Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde(%)
18-23 Yaş	43	10,0	İlköğretim	61	14,2
24-29 Yaş	80	18,6	Lise	104	24,2
30-35 Yaş	87	20,2	Ön Lisans	61	14,2
36-41 Yaş	61	14,2	Üniversite	144	33,4
42-47 Yaş	70	16,3	Lisansüstü	60	14,0
48 Yaş ve üstü	89	20,7	Toplam	430	100,0
Toplam	430	100,0			
Cinsiyet	Frekans	Yüzde(%)	Medeni Durum	Frekans	Yüzde
Kadın	180	41,9	Evli	300	69,8
Erkek	250	58,1	Bekâr	130	30,2
Toplam	430	100,0	Toplam	430	100,0
Gelir Dağılımı	Frekans	Yüzde(%)	Meslek Türü	Frekans	Yüzde
1600 TL'den az	79	18,4	Memur	94	21,9
1601-2200 TL	70	16,3	Ev Hanımı	49	11,4
2201-2800 TL	57	13,3	İşçi	34	7,9
2801-3400 TL	48	11,2	Serbest Meslek	57	13,2
3401-4000 TL	48	11,2	Öğrenci	29	6,7
4001-4600 TL	49	11,4	Özel Sektör	85	19,8
4601-7200 TL	61	14,2	Akademisyen	37	8,6
7201 TL ve üzeri	18	4,2	Esnaf	45	10,5
Toplam	430	100,0	Toplam	430	100,0
Banka Türü	Frekans	Yüzde	Aracı Türü	Frekans	Yüzde
Katılım Bankası	219	50,9	Katılım Bankaları	213	49,53
Mevduat Bankası	211	49,1	Mevduat Bankaları	176	40,93
Toplam	430	100,0	Sigorta Acenteleri	41	9,54
Sahip Olunan BES Sayısı	Frekans	Yüzde	Toplam	Frekans	Yüzde
Yok	259	60,2	Diğer Aile Bireylerinin BES'e Sahip Olma Durumu		
Bir	132	30,7	Yok	343	79,8
İki	26	6,1	Var (Eşim)	53	12,3
Üç	13	3,0	Var (Çocuklarım)	34	7,9
Toplam	430	100,0	Toplam	430	100,0

Çalışmaya katılanların cinsiyete göre dağılımına bakıldığında %41,9'unun kadın, %58,1'nin erkek olduğu görülmektedir. Yine katılımcıların %69,8'i evli bireylerden oluşurken, %30,2'si ise bekâr bireylerden oluşmaktadır. Çalışmaya katılanların %10'u 18-23 yaş grubundakiler, %16,3'ü 42-47 yaş grubundakiler ve %20,7'si ise 48 yaş ve üstü grubundakilerden oluşmaktadır. Eğitim durumuna bakıldığında ise katılımcıların %14,2'si İlköğretim mezunu, %33,5'i Üniversite mezunu ve %14'ü ise Lisansüstü mezun durumundadır. Gelir durumuna göre ise en yüksek katılım %18,4 ile 1600 TL'den daha az kazananlardan oluşurken, en düşük katılım %4,2 ile 7201 TL ve üzeri geliri olan kişilerden oluşmaktadır. Diğer gruplar ise birbirine çok yakın dağılım göstermektedir. Meslek türlerine göre ise katılımcıların %21,9'u Memurlardan, %11,4'ü Ev hanımlarından, %19,8'si Özel Sektörde çalışanlardan, %8,6'sı Akademisyenlerden ve %10,5'i ise Esnaflardan oluşmaktadır.

Çalışmayan katılanların hangi banka türü ile çalıştığına başka bir deyişle hangi banka türünün müşterisi olduğuna dair frekans dağılımları Tablo 1'de görüldüğü gibidir. Buna göre katılımcıların %50,9'u Katılım Bankalarını (Vakıf Katılım, Kuveyt Türk, Albaraka, Ziraat

Katılım, Türkiye Finans) kullanırken, %49,1'i ise Mevduat Bankalarını (Vakıfbank, Ziraat Bankası, Garanti, İŞ, Yapı kredi, ING, Akbank ve diğerleri) kullanmaktadır. Çalışmaya katılan bireylerin hangi aracı kuruluş aracılığıyla Bireysel Emeklilik Sistemi satın almak istediğine dair dağılımına bakıldığında, katılımcıların %49,5'u Katılım Bankalarını, %40,9'u Mevduat Bankalarını ve %9,5'u ise Sigorta Acentelerini tercih etmektedir. Katılımcıların %60,2'sinin bireysel emekliliği yokken, %30,7'sinin bir tane bireysel emeklilik sahibi olduğu görülmektedir. Son olarak çalışmaya katılan bireylerin kendi ailelerindeki eşlerinin ya da çocuklarının bireysel emeklilik sistemine sahip olup olmadığını gösteren dağılıma göre katılımcıların %79,8'inin aile bireylerinde bireysel emeklilik sahibi olma durumu yokken, %12,3'ünün eşinin ve %7,9'unun ise çocuklarının bireysel emekliliklerinin olduğu görülmektedir.

2. Bağımsız Örneklem T Testine İlişkin Bulgular

a. Değişkenlerin Cinsiyete Göre Karşılaştırmaları

İki değişkenin katılımcıların cinsiyetine göre değişip değişmediği Bağımsız Örneklem T Testi aracılığıyla test edilmiştir. Tablo 2'ye göre BESSN ve BESSD değişkenleri katılımcıların cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Buna göre araştırmacı tarafından kurulan hipotezlerden H1a ve H1b hipotezleri reddedilmiştir. Yani tüketicilerin bireysel emeklilik sistemi satın alma niyeti ve satın alma davranışı değişkenlerinin karşılaştırılmasında cinsiyet anlamlı bir farklılığa sebep olmamaktadır.

Tablo 2. Değişkenlerin Cinsiyete Göre T Testi sonuçları

	Cinsiyet	n	Ort.	Std. Sapma	t	p
BESSN	Kadın	180	3,8967	,95986	0,795	,685
	Erkek	250	3,9344	,94347		
BESSD	Kadın	180	3,7843	,95519	0,778	,810
	Erkek	250	3,8067	,95220		

b. Değişkenlerin Medeni Duruma Göre Karşılaştırmaları

Katılımcıların medeni durumları “Evli” ve “Bekâr” olarak iki grupta ele alınmıştır. Buna göre BESSN ve BESSD değişkenlerinin medeni duruma göre karşılaştırılmasında Bağımsız Örneklem T Testi kullanılmıştır. Tablo 3'e göre BESSN ve BESSD değişkenleri katılımcıların medeni durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Buna göre araştırmacı tarafından kurulan H4a ve H4b hipotezleri reddedilmiştir. Yani bireysel emeklilik sistemi satın alma niyeti ve satın alma davranışı değişkenlerinin karşılaştırılmasında medeni durum anlamlı bir değişikliğe sebep olmamaktadır.

Tablo 3. Değişkenlerin Medeni Duruma Göre T Testi Sonuçları

	Medeni Durum	n	Ort.	Std. Sapma	t	p
BESSN	Evli	300	3,9547	,94480	0,432	,232
	Bekâr	130	3,8354	,95851		
BESSD	Evli	300	3,8250	,91156	0,036	,360
	Bekâr	130	3,7333	1,04147		

c. Değişkenlerin Müşterisi Olunan Banka Türüne Göre Karşılaştırmaları

Tablo 4'e göre BESSN ve BESSD değişkenleri bireylerin kullandıkları/müşterisi oldukları banka türlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedirler ($p<0,05$). Buna göre araştırmacı tarafından kurulan H7a ve H7b hipotezleri kabul edilmiştir. Yani tüketicilerin bireysel emeklilik sistemi satın alma niyeti ve satın alma davranışı değişkenleri tercih edilen banka türüne göre değişmektedir.

Tablo 4. Değişkenlerin Müşterisi Olunan Banka Türüne Göre T Testi Sonuçları

	Kullanılan Banka	n	Ort.	Std.	t	p

	Türü			Sapma		
BESSN	Katılım Bankası	219	4,1644	,82729	0,010	,000
	Mevduat Bankası	211	3,6635	1,00131		
BESSD	Katılım Bankası	219	4,0472	,82615	0,008	,000
	Mevduat Bankası	211	3,5379	1,00587		

BESSN ve BESSD değişkenlerinin ortalamalarına bakıldığında, her iki değişkenin de katılım bankasını tercih edenlerin daha yüksek bir ortalamaya sahip oldukları görülmektedir. Dolayısıyla katılım bankası müşterilerinin, mevduat bankası müşterilerine nazaran bireysel emeklilik sistemi satın alma niyeti ve satın alma davranışı gösterme ihtimallerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

2. Tek Yönlü Varyans Analizi Testine İlişkin Bulgular

a. Değişkenlerin Yaş Göre Karşılaştırmaları

Yaş değişkeni ikiden fazla gruptan oluştuğundan dolayı bu değişkene göre iki değişkenin farklılık gösterip göstermediği Tek Yönlü Varyans Analizi ile test edilebilir. Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları Tablo 5’de görüldüğü gibidir.

Tablo 5. Değişkenlerin Yaş Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
BESSN	Gruplar Arası	9,658	5	1,932	2,172	,056
	Gruplar İçi	377,053	424	,889		
	Toplam	386,711	429			
BESSD	Gruplar Arası	7,112	5	1,422	1,579	,165
	Gruplar İçi	382,023	424	,901		
	Toplam	389,136	429			

Buna göre bu iki değişken de bireylerin yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Dolayısıyla BESSN ve BESSD değişkenlerinin yaş gruplarına göre değişmediği söylenebilir. Böylelikle H2a ve H2b hipotezleri reddedilmiştir.

b. Değişkenlerin Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırmaları

İki değişkenin Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları ise Tablo 6’da görüldüğü gibidir. Buna göre BESSN ve BESSD değişkenleri bireylerin eğitim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Buna göre H3a ve H3b hipotezleri reddedilmiştir. Başka bir deyişle BESSN ve BESSD değişkenleri eğitim düzeyine göre değişmemektedir.

Tablo 6. Değişkenlerin Eğitim Düzeylerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
BESSN	Gruplar Arası	2,628	4	,657	,727	,574
	Gruplar İçi	384,083	425	,904		
	Toplam	386,711	429			
BESSD	Gruplar Arası	4,305	4	1,076	1,189	,315
	Gruplar İçi	384,830	425	,905		
	Toplam	389,136	429			

c. Değişkenlerin Aylık Ortalama Gelire Göre Karşılaştırmaları

İki değişkenin Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları Tablo 7’de görüldüğü gibidir. Buna göre BESSD değişkeni bireylerin aylık ortalama gelir düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ancak BESSN değişkeni ise aylık ortalama gelir düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Buna göre H5b hipotezi

kabul edilirken; H5a hipotezi reddedilmiştir. Başka bir deyişle BESSD değişkeni aylık ortalama gelir düzeyine göre değişirken, BESSN değişkeni ise aylık ortalama gelir düzeyine göre değişmemektedir.

Tablo 7. Değişkenlerin Gelir Düzeylerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
BESSN	Gruplar Arası	10,130	7	1,447	1,622	,127
	Gruplar İçi	376,581	422	,892		
	Toplam	386,711	429			
BESSD	Gruplar Arası	17,267	7	2,467	2,799	,007
	Gruplar İçi	371,869	422	,881		
	Toplam	389,136	429			

BESSD değişkenindeki farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını görmek için çoklu karşılaştırma testi yapılması gerekmektedir. Buna göre BESSD (Levene=0,904; p=0,503>0,05) değişkeninin varyansı homojen olduğu için çoklu karşılaştırma testi olarak Tukey kullanılmıştır. Tukey çoklu karşılaştırma test sonuçları Tablo 8'deki gibidir. Tablo 8'e göre aylık ortalama 2201-2800 TL grubundakilerin ortalaması, 4001-4600 TL grubundakilere göre ve 7201 TL ve üzeri geliri olan grubundakileri ortalaması 4001-4600 TL grubundakilere göre daha yüksektir. Başka bir ifadeyle bireylerin gelir durumu arttıkça bireysel emeklilik satın alma davranışı gösterme olasılıkları artmaktadır denilebilir.

Tablo 8. BESSD Değişkeni Çoklu Karşılaştırma Sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) Aylık Gelir	(J) Aylık Gelir	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Hata	p	95% Güven Aralığı		
						Alt Sınır	Üst Sınır	
BESSD Tukey	2201-2800 TL	1600 TL'den az	,15294	,16314	,982	-,3440	,6499	
		1607-2200 TL	,26671	,16748	,755	-,2435	,7769	
		2801-3400 TL	,25183	,18390	,871	-,3084	,8120	
		3401-4000 TL	,38030	,18390	,438	-,1799	,9405	
		4001-4600 TL	,63916*	,18288	,012	,0821	1,1962	
		4601-7200 TL	,41679	,17293	,239	-,1100	,9436	
		7201 TL ve üzeri	-,16715	,25380	,998	-,9403	,6060	
		4001-4600 TL	1600 TL'den az	-,48622	,17070	,086	-1,0062	,0338
			1607-2200 TL	-,37245	,17485	,397	-,9051	,1602
			2201-2800 TL	-,63916*	,18288	,012	-1,1962	-,0821
			2801-3400 TL	-,38733	,19064	,462	-,9680	,1934
			3401-4000 TL	-,25886	,19064	,876	-,8396	,3219
	4601-7200 TL		-,22237	,18008	,921	-,7709	,3262	
	7201 TL ve üzeri	1600 TL'den az	,32009	,24517	,897	-,4268	1,0669	
		1607-2200 TL	,43386	,24808	,655	-,3218	1,1896	
		2201-2800 TL	,16715	,25380	,998	-,6060	,9403	
		2801-3400 TL	,41898	,25945	,741	-,3714	1,2093	
		3401-4000 TL	,54745	,25945	,410	-,2429	1,3378	
		4001-4600 TL	,80631*	,25873	,041	,0182	1,5944	
	4601-7200 TL	,58394	,25180	,286	-,1831	1,3510		

d. Değişkenlerin Meslek Türlerine Göre Karşılaştırmaları

İki değişkenim Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları ise Tablo 9’da görüldüğü gibidir. Buna göre BESSD değişkeni bireylerin meslek türlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Ancak BESSN değişkeni ise meslek türlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > 0,05$). Buna göre H_0 hipotezi kabul edilirken, H_1 hipotezi reddedilmiştir. Başka bir deyişle BESSD değişkeni meslek türlerine göre değişirken; BESSN değişkeni ise meslek türlerine göre değişmemektedir.

Tablo 9. Meslek Türlerine Göre Değişkenlerin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
BESSN	Gruplar Arası	7,207	7	1,030	1,145	,334
	Gruplar İçi	379,504	422	,899		
	Toplam	386,711	429			
BESSD	Gruplar Arası	20,180	7	2,883	3,297	,002
	Gruplar İçi	368,955	422	,874		
	Toplam	389,136	429			

BESSD değişkenindeki farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını görmek için çoklu karşılaştırma testi yapılması gerekmektedir. Buna göre BESSD değişkeninin varyansı homojen (Levene=0,904; $p = 0,503 > 0,05$) olduğu için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey test sonuçları Tablo 10’da görüldüğü gibidir. Tablo 10’a göre “İşçi” grubundakilerin ortalamalarının “Memur” grubundakilere göre daha yüksek olduğu; ayrıca “Özel Sektör” grubundakilerin “Memur” grubundakilere göre daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Buna göre bireysel emeklilik sistemi satın alma davranışının meslek türlerine göre farklılaştığını söyleyebiliriz.

Tablo 1. BESSD Değişkeni Çoklu Karşılaştırma Sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) Meslek	(J) Meslek	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Hata	p	95% Güven Aralığı		
						Alt Sınır	Üst Sınır	
BES Satın Alma Davranışı	Tukey	Memur	Ev Hanımı	-,34310	,16475	,428	-,8450	,1588
			İşçi	-,61191*	,18713	,025	-1,1819	-,0419
			Ser. Meslek	-,29930	,15697	,547	-,7775	,1789
			Öğrenci	-,34568	,19862	,661	-,9507	,2593
			Özel Sektör	-,55015*	,13995	,002	-,9765	-,1238
			Akademisyen	-,02089	,18147	1,000	-,5737	,5319
		Esnaf	-,24492	,16950	,836	-,7612	,2714	
		İşçi	Memur	,61191*	,18713	,025	,0419	1,1819
		Ev Hanımı	,26881	,20870	,903	-,3669	,9046	
		Ser. Meslek	,31261	,20262	,784	-,3046	,9298	
		Öğrenci	,26623	,23635	,951	-,4538	,9862	
		Özel Sektör	,06176	,18974	1,000	-,5162	,6397	
	Akademisyen	,59102	,22214	,138	-,0857	1,2677		
	Esnaf	,36699	,21247	,669	-,2802	1,0142		
	Özel Sektör	Memur	,55015*	,13995	,002	,1238	,9765	
	Ev Hanımı	,20704	,16772	,921	-,3039	,7179		
	İşçi	-,06176	,18974	1,000	-,6397	,5162		
	Ser. Meslek	,25084	,16008	,770	-,2368	,7385		
	Öğrenci	,20446	,20108	,972	-,4081	,8170		
	Akademisyen	,52925	,18416	,081	-,0317	1,0902		
	Esnaf	,30523	,17238	,640	-,2199	,8303		

e. Değişkenlerin Aracı Türüne Göre Karşılaştırmaları

Tüketicilerin bireysel emeklilik sistemini satın alabileceği ya da sisteme katılabileceği kuruluşlar üç seçenek olarak ele alınmıştır. İki den fazla grup söz konusu olduğu için iki değişkenin aracı türüne göre farklılık gösterip göstermediği Tek Yönlü Varyans Analizi ile analiz edilmiştir.

İki değişkenin Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları ise Tablo 11’de görüldüğü gibidir. Buna göre BESSN ve BESSD değişkenleri bireylerin tercih ettikleri aracı türlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Buna göre H8a ve H8b hipotezleri kabul edilmiştir. Başka bir deyişle BESSN ve BESSD değişkenleri aracı türlerine göre farklılık göstermektedir.

Tablo 11. Tercih Edilen Aracı Türüne Göre Değişkenlerin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
BESSN	Gruplar Arası	28,737	2	14,369	17,139	,000
	Gruplar İçi	357,974	427	,838		
	Toplam	386,711	429			
BESSD	Gruplar Arası	31,710	2	15,855	18,941	,000
	Gruplar İçi	357,426	427	,837		
	Toplam	389,136	429			

BESSN ve BESSD değişkenlerindeki farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını görmek için çoklu karşılaştırma testi yapılması gerekmektedir. Buna göre BESSN değişkeninin varyansı homojen olmadığı (Levene=3,804; $p=0,0023 < 0,05$) için ve BESSD faktörün varyansı homojen olmadığı (Levene=3,132; $p=0,0045 < 0,05$) için çoklu karşılaştırma testi olarak Tamhane’s T2 testi kullanılmıştır. Buna göre bireysel emeklilik sistemi satın alırken aracı türü olarak “Katılım Bankasını” tercih edenlerin BESSN ve BESSD değişkeni ortalamaları hem “Mevduat Bankası” hem de “Sigorta Acenteleri” ni tercih edenlere göre daha yüksektir.

f. Değişkenlerin Sahip Olunan Bireysel Emeklilik Sayısına Göre Karşılaştırmaları

Bireylerin teorik olarak satın alabilecekleri bireysel emeklilik sayısı sınırsızdır. Ancak burada katılımcılara dört seçenekli bir soru sorulduğundan, iki değişkenin, sahip olunan bireysel emeklilik sayısına göre farklılık gösterip göstermediği Tek Yönlü Varyans Analizi ile test edilmiştir.

İki değişkenin Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları ise Tablo 12’de görüldüğü gibidir. Buna göre BESSN değişkeni bireylerin sahip oldukları bireysel emeklilik sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > 0,05$). Ancak BESSD değişkeni ise bireylerin sahip oldukları bireysel emeklilik sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Buna göre H9a hipotezi reddedilirken, H9b hipotezi kabul edilmiştir. Başka bir deyişle BESSN değişkeni bireylerin sahip oldukları bireysel emeklilik sisteminin sayısına göre farklılık göstermezken; BESSD değişkeni ise farklılık göstermektedir.

Tablo 12. Sahip Olunan Bireysel Emeklilik Sayısına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
BESSN	Gruplar Arası	3,238	3	1,079	1,199	,310
	Gruplar İçi	383,473	426	,900		
	Toplam	386,711	429			
BESSD	Gruplar Arası	9,723	3	3,241	3,639	,013
	Gruplar İçi	379,412	426	,891		
	Toplam	389,136	429			

BESSD değişkenindeki farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını görmek için çoklu karşılaştırma testi yapılması gerekmektedir. Buna göre BESSD değişkeninin varyansı homojen olduğu (Levene=1,143; $p=0,331>0,05$) için çoklu karşılaştırma testi olarak Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonuçlarına göre “Bir” adet bireysel emekliliği olanların “Yok” grubundakilere göre bireysel emeklilik satın alma davranışı ortalaması daha yüksektir. Buna göre bireylerin sisteme dâhil olması sonucu sonraki bireysel emeklilik satın alma süreçlerinde sisteme hiç girmeyenlere göre daha iştahlı olduğu ve tercih etme anlamında hiç almayanlara göre daha olumlu yaklaştıkları söylenebilir.

g. Değişkenlerin Diğer Aile Bireylerinin Bireysel Emeklilik Sahipliğine Göre Karşılaştırmaları

Katılımcılara, kendisi dışında eşinde ya da çocuklarında bireysel emeklilik olup olmadıkları sorulmuştur. Üç seçenekli olarak sorulan bu soru da değişkenlerin farklılık gösterip göstermediği Tek Yönlü Varyans Analizi ile test edilmiştir.

İki değişkenin Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları ise Tablo 13’de görüldüğü gibidir. Buna göre BESSN ve BESSD değişkenleri diğer aile bireylerinin bireysel emekliliğe sahip olma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Buna göre H10a ve H10b hipotezleri reddedilmiştir. Başka bir deyişle BESSN ve BESSD değişkenleri diğer aile bireylerin bireysel emeklilik sistemine sahip olma durumlarına göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 13. Diğer Aile Bireylerinin Bireysel Emekliliğe Sahip Olma Durumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
BESSN	Gruplar Arası	,402	2	,201	,222	,801
	Gruplar İçi	386,309	427	,905		
	Toplam	386,711	429			
BESSD	Gruplar Arası	,161	2	,080	,088	,916
	Gruplar İçi	388,975	427	,911		
	Toplam	389,136	429			

3. İç Tutarlılık Analizine İlişkin Bulgular

Güvenirlilik, ölçeğin birbirini izleyen ölçümlerde istikrarlı sonuçlar vermesini ifade eder. Ölçek güvenirliliği, “Test-Yeniden Test, Alternatif Form, İkiye Bölme ve Alfa Yöntemi” ile sağlanır. Bu çalışmada Cronbach Alfa yöntemi kullanılarak kullanılan ölçeğin güvenirliği test edilmiştir.

İç tutarlılığın ölçütü olarak kabul gören Cronbach α katsayısının 0.40’ın altında bir değer alması ölçeğin “**güvenilir olmadığını**”, 0.40-0.59 arasında olması ölçeğin “**düşük güvenilirlikte**” olduğunu, 0.60-0.79 arasında değer alması ölçeğin “**oldukça güvenilir**” olduğunu ve 0.80-1.00 arasında olması ölçeğin “**yüksek güvenilirlikte**” olduğunu ifade etmektedir (Tavşancıl, 2014:29).

Değişkenlerin Cronbach α katsayıları Tablo 14’de görüldüğü gibidir. Buna göre BESSN için **0,782** ve BESSD için **0,843**. Ölçeğin tamamının Cronbach α katsayısı ise **0,884** bulunmuştur. Bu sonuçlara BESSN değişkeni oldukça güvenilir iken, BESSD değişkeni ise yüksek güvenirlik göstermektedir. Ölçeğin tamamı ise yüksek güvenirlik göstermektedir.

Tablo 14. Ölçeğin Tümü ve Değişkenlere İlişkin İç Tutarlılık Katsayıları

Değişkenler	Madde Sayısı	Cronbach Alpha Katsayısı (α)
BES Satın Alma Niyeti	5	0,782
BES Satın Alma Davranışı	6	0,843
Toplam	11	0,884

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamında Bireysel Emeklilik Sistemi satın alma niyet ve satın alma davranışlarının demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği Sivas ili şehir merkezinde toplanan veriler üzerinden incelenmiştir. Bu amaçla bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılarak analizler gerçekleştirilmiştir.

Analizler sonucunda elde edilen bulgulara göre Bireysel Emeklilik Sistemi Satın Alma Niyeti değişkeni *müşterisi olunan banka türü ve aracı türü* gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterirken diğer tüm değişkenlere göre bir farklılık göstermemektedir. Yine Bireysel Emeklilik Sistemi Satın Alma Davranışı değişkeni de *aylık gelir, meslek türü, müşterisi olunan banka türü, aracı türü ve sahip olunan bireysel emeklilik sayısı* gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ancak cinsiyet, yaş, medeni durum, aylık gelir, eğitim düzeyi ve diğer aile bireylerinin bireysel emeklilik sahipliği gibi değişkenlere göre ise anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Analiz sonuçlarına göre denilebilir ki bireylerin müşterisi oldukları ve bireysel emeklilik yaptırmayı düşündüğü banka ve sigorta acenteleri gibi aracı kuruluşlar, onların bireysel emeklilik satın alma tercihlerinde farklılıklara sebep olmaktadır. Özellikle katılım bankası müşterilerinin diğer banka müşterilerine ve sigorta acentelerini tercih edenlere göre bireysel emeklilik satın alma konusunda niyet ve davranış olarak daha istekli oldukları söylenebilir. Bununla birlikte gelir durumu ve daha önce bireysel emeklilik yaptırma durumu da bireysel emeklilik satın alma davranışı üzerinde bir farklılığa sebep olmaktadır. Yüksek gelir grubundaki bireylerin bireysel emeklilik satın alma konusunda daha düşük gelir grubundakilere göre daha istekli oldukları grup ortalamalarından anlaşılmaktadır. Yine sisteme daha önce katılmış olan bireylerin bireysel emeklilik yaptırma konusunda, daha önce hiç bireysel emeklilik sistemi almamış kişilere göre daha istekli oldukları tespit edilmiştir. Bu duruma, daha önce bireysel emeklilik yaptıranların, sistemin avantajlarını ve faydalarını daha iyi bilmelerinin katkısı olduğu söylenebilir.

Araştırmanın sadece Sivas ili şehir merkezinde yapılması, zaman ve maliyet gibi zorluklardan dolayı örneklem sayısının fazla olmaması ve kullanılan istatistiksel teknikler bu çalışmanın kısıtlarını oluşturmaktadır. Daha geniş kapsamlı, daha büyük sayıda örneklem gruplarıyla daha farklı istatistiksel teknikler kullanılması halinde bu konuda daha iyi sonuçlara ulaşılması mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- ALTINTAŞ, K. M, (2009), “Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okur Yazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğilimi Modeli”. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 5 (9). 151-176.
- APAK, S. ve TAŞCIYAN, K.H. (2010), “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Gelişimi”. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 121-129.
- BAŞ, Türker (2006), *Anket Nasıl Hazırlanır, Uygulanır, Değerlendirilir?* , 4. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2013, Emeklilik Gözetim Merkezi.
- Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2016, Emeklilik Gözetim Merkezi.
- Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu. Kanun No:4632, Resmi Gazete No: 24366, Resmi Gazete Tarihi: 07.04.2001.
- ÇAKIR, Derya ve SELVİ, M. Selim, (2018), “Bireysel Emeklilik Şirketlerinin Pazarlama Sorunları ve Tüketicilerin Tutumları”, *Researcher: Social Science Studies*, Cilt 6, Sayı 1, 97-126.

- ÇÖMLEKÇİ, İ. ve GÖKMEN, O. (2017), “Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmada Etkili Olan Faktörler: Tr42 Bölgesinde Bir Araştırma”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (49), 586-587.
- DAYKİN, Chris, (2002), “Pension Reform Developments around the World.” International Conference on Applied Statistics, Actuarial Science and Financial Mathematics 17th Tuesday: The Department of Statistics and Actuarial Science, The University of Hong Kong. 1-36.
- ELBİL, Candaş. (2015), Bireysel Emeklilik Sisteminde Faizsiz Yaklaşım: Türkiye Örneği. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ELVEREN, Y. Adem ve SARA, Hsu, (2007), “Gender Gaps In The Individual Pension System In Turkey”, Working Paper, University of Utah, Department of Economics, No. 2007-06.
- GUTİERREZ, A. C. (2001), “ Principles and Practices of Social Security Reform.” *IAA International Seminar on Pensions, International Social Security Association (ISSA)*. Brighton. 1-13.
- GÜNEŞ, Hidayet (2015), Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Yönelik Tutum Ve Davranışları: Karabük İlinde Bir Alan Araştırması. Karabük: Karabük Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- GÜZEL, Ali ve OKUR, Ali Rıza. (2004), *Sosyal Güvenlik Hukuku*. 10. Baskı. İstanbul.
- KARAGÖZ, Yalçın (2016), *SPSS ve AMOS 23 Uygulamalı İstatistiksel Analizler*, 1. Basım, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- KAYDU, Zerrin, (2006), Bireysel Emeklilik Sisteminde Tüketici Profillerinin Farklılaşması: Antalya Ve Isparta İllerinin Karşılaştırılması Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ORHAN, Mehmet, (2016), Bireysel Emeklilik Sistemi Ve Genç Tüketicilerin Algı Ve Tutumları Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ÖZDAMAR, Kazım (2013), *Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi Cilt 2*, Geliştirilmiş 9. Baskı, Ankara: Nisan Kitapevi.
- ŞAHİN, Şule, TILIÇ, R., Helga ve ELVEREN, Y., Adem (2010), “The Individual Pension System In Turkey: A Gendered Perspective”, *Ekonomik Yaklaşım*, 21(77), 115-142.
- YAZICI, Selamet, (2015), Bireysel Emeklilik Sistemi Ve Türkiye Uygulaması. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

İnternet Kaynakları

http://web2.egm.org.tr/webegm2/chart/besgosterge/wg_sirketview_tablolu.asp?raportip=10
(E.T.: 07.05.2018).

(<http://mustafaotrar.net/istatistik/bagimsiz-iliskisiz-gruplar-t-testi/>). (E.T.: 03.07.2018).